

І. Митрофанов,

доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук
Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського

О. Васечко,

адвокат

ЕТИЧНІ ВИМОГИ ДО ІНТЕРАКЦІЙ АДВОКАТА З ІНШИМИ АДВОКАТАМИ ТА ОРГАНАМИ АДВОКАТСЬКОГО САМОВРЯДУВАННЯ

Актуальність. Етичність інтеракцій адвоката з колегами регулюється різноманітними нормами, напрацьованими десятиліттями правничої практики. Значна частина вимог зафіксована в чинних Правилах адвокатської етики (далі – Правила) [1]. Зазвичай, вказані Правила не можуть передбачити та конкретизовано регламентувати поведінкові акти адвоката щодо всіх можливих випадків різнобарвного життя. У якихось ситуаціях він вступає в інтеракції з іншими репрезентантами адвокатського співтовариства, визнається їх партнером або ж спільно з ними виконує запроваджені законом завдання, в інших – вважається протилежною процесуальною стороною в конкретному провадженні. До того ж, з'являються обставини, за яких між адвокатами виникають конфліктні правові відносини. І в разі, якщо процесуальні обов'язки адвоката, зазвичай, врегульовані нормами закону, то сфера інтеракцій між представниками адвокатського корпусу повністю обґрунтовано належить здебільшого до сфери моральної регуляції. Показово, що Правила одночасно встановлюють вимоги до професійних поведінкових актів, за положеннями яких корпоративна єдність адвокатів вимагає від них взаємної довіри та співпраці на користь їхніх клієнтів, зокрема

уникнення штучного виникнення чи поглиблення конфліктних ситуацій між клієнтами. При цьому засада пріоритетності інтересів клієнта переважає міркування корпоративної єдності (ч. 2 ст. 50) [1].

Порушення ж етичних вимог, з одного боку, може виступати як підстава для притягнення до професійної (дисциплінарної) відповідальності конкретного адвоката, а з іншого – спричиняє шкоду іміджу й авторитету і адвоката, і адвокатської спільноти України взагалі [2, с. 124–125].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблеми етичних вимог до адвокатів і адвокатської діяльності були та залишаються предметом наукових дискусій як серед учених, так і практикуючих адвокатів. Теоретико-прикладні праці таких українських правників, як В. Д. Бабкін, Н. М. Бакаянова, А. М. Бірюкова, А. Ю. Бойчук, С. В. Бобровник, Т. В. Варфоломеева, І. Ю. Гловацький, В. А. Єлов, Я. П. Зейкан, С. С. Калинюк, І. О. Кісліцина, М. С. Косенко, О. І. Марочкін, О. Г. Мурашин, Н. М. Обрізан, Н. М. Оніщенко, В. Ф. Погорілко, В. М. Свінцицький, В. О. Святоцька, О. С. Святоцький, І. Я. Семенюк, О. В. Синеокий, С. С. Сливка, Л. В. Тацій, О. Д. Тихомиров, О. О. Шандула, О. В. Щербанюк, О. Г. Яновська та багатьох інших

учених і практиків-адвокатів створили певне підґрунтя дослідження. Разом із тим залишається проблема встановлення конкретних етичних вимог до взаємного спілкування з адвокатами, до інтеракцій адвоката з органами адвокатського самоврядування.

Отже, **метою цієї роботи** є розгляд основних моментів взаємовідносин адвоката з іншими адвокатами та органами адвокатського самоврядування з точки зору професійної етики та визначення етичних вимог до таких інтеракцій.

Виклад основних результатів дослідження. Наслідком конфлікту колег-адвокатів є звернення одного з них зі скаргою до кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури (далі – КДКА) регіону. При цьому адвокат, який ініціював звернення, зобов'язаний надати докази того, що ним вжиті заходи мирного врегулювання конфлікту, зокрема документи, що свідчать про звернення останнього до Ради адвокатів регіону (далі – РАР) за робочим місцем адвоката, згідно із відомостями в Єдиному реєстрі адвокатів України (далі – ЄРАУ), а відносно адвоката іноземної держави – Асоціації адвокатів чи правничої спільноти відповідної держави [3, с. 54].

Головні етичні норми, якими визначаються інтеракції між адвокатами, базуються на єдиному правовому статусі, який визначив законотворець для всіх осіб, що належать до адвокатської професії. Специфічна соціальна й етична значущість в зв'язку з цим обумовлюється тим фактом, що кінцева мета діяльності при цьому вважається професійна правнича допомога фізичним і юридичним особам для захисту їх прав, свобод і законних інтересів, а так само реалізація доступу до правосуддя. Додержання високих етичних стандартів під час виконання адвокатами професійних обов'язків стосовно довіритель є можливим тільки при підтриманні таких само стандартів у взаємовідносинах, що складаються між колегами.

Частина 1 ст. 50 Правил фіксує таке положення, відповідно до якого інтеракції між адвокатами мають будуватися на засадах взаємної поваги, дотримання професійних прав адвокатів і гарантій професійної діяльності, слідування принципам адвокатської діяльності, передбаченим Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», Правилами, рішеннями З'їзду адвокатів України, актами РАУ, Національної асоціації адвокатів України (далі – НААУ) [1]. Йдеться про лояльність – універсальну всеосяжну засаду, якої в будь-яких випадках, незважаючи на міркування практичної доцільності, власні погляди, симпатії або антипатії, потрібно додержуватися всім адвокатам.

Адвокати зобов'язані проявляти взаємну лояльність, тобто не допускати дій, що здатні спричинити шкоду або якимось чином зашкодити колегам. У відомому сенсі йдеться про своєрідну інтерпретацію золотої моральної засади, згідно з якою не слід вчиняти відносно іншої людини таких дій, які б ти не хотів, щоб вчиняли проти тебе. Це та необхідна моральна межа, поза якою не може функціонувати адвокат. В. О. Святоцька вказує на те, що норми поведінки між адвокатами, передбачені Правилами, є не просто виявом люб'язності, ввічливості, галантності в делікатних і дуже контроверсійних справах, у яких адвокати беруть участь від імені своїх клієнтів. Право на справедливий суд вимагає від адвокатів поводитися з повагою один до одного, аби конфліктні ситуації могли вирішуватися в цивілізований спосіб. Взаємна повага між адвокатами суттєво полегшує виконання покладених на них обов'язків [4].

Слід також вказати на те, що будь-які етичні обмеження важливі не самостійно. Вони несуть певне функціональне навантаження, пов'язане з виконанням професійних обов'язків. Наприклад, у ст. 51 Правил йдеться

про унеможливлення адвокатом учинення таких дій стосовно іншого адвоката: 1) висловлювань, що принижують його честь та гідність, завдають шкоди його діловій репутації, нетактовних і принизливих висловів; 2) поширення свідомо неправдивих відомостей про нього; 3) спроб схилити клієнта іншого адвоката до розірвання з ним договору про надання професійної правничої (правової) допомоги; 4) спілкування з клієнтом іншого адвоката без згоди останнього з приводу доручення, яке ним виконується; 5) намагань схилити до укладення договору про надання професійної правничої (правової) допомоги особу, яка прийшла до іншого адвоката (адвокатського бюро, адвокатського об'єднання); 6) умисного введення іншого адвоката в оману щодо провадження, в судовому розгляді якого вони обидва беруть участь, щодо місця та часу проведення судових засідань, результатів розгляду справи судами різних інстанцій, наявності доказів (і намірів їх представити), що в реальності не існують, намірів свого клієнта, які стосуються предмета спору та ведення справи, умов мирової угоди, що пропонується [1]. Подібна заборона, проте з ширшою сферою реалізації, міститься в ст. 53 Правил. Уявімо типовий випадок, за якої індивід, звернувшись за професійною правничою допомогою до адвоката, починає йому ж скаржитися на дії його колеги, до послуг якого вони вдалися в минулому. Як діяти в таких обставинах адвокату?

Зазвичай, будь-який адвокат проявляє зацікавленість в тому, щоб між ним і клієнтом встановилися довірливі відносини. Можливим є складання враження, що, доброзичливо вислухавши скарги на поведінкові акти свого колеги та висловивши певне негативне оцінювання, адвокат «відчиняє двері» для довірливого спілкування, гарного взаємного порозуміння, зміцнення інтеракції між ним і клієнтом. Насправді відбувається

зворотній процес. Не будучи обізнаним в усіх обставинах справи, не можна чітко оцінити міру обґрунтованості та вірності обраних адвокатом правових засобів для захисту законних інтересів клієнта в конкретному провадженні. Не допомагає в такій ситуації вирішити питання власний негативний погляд адвоката на свого колегу та методику його діяльності. Адвокат у такому випадку повністю об'єктивно не повинен проводити оцінювання тому, що не він, а кваліфікаційна палата КДКА регіону та РАР наділили його відповідними повноваженнями, а отже надали йому професійний статус. Таким чином, тільки дисциплінарна палата КДКА регіону в межах дисциплінарного провадження може забезпечити своєчасний, об'єктивний і справедливий розгляд скарг (заяв) стосовно поведінкових актів адвоката, що можуть спричинити його дисциплінарну відповідальність (ст.ст. 36–41 Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність») [5].

Необхідно вказати на ту обставину, що, обговорюючи з будь-ким ділові якості іншого колеги, адвокат не тільки не спроможний таким чином підвищити власний престиж в очах довірителя, але, скоріше за все, може досягнути протилежної мети. Фактично шкода завдається морально-психологічному внутрішнього світу самого адвоката, який визнає допустимим у присутності клієнтів негативно висловлюватися про інших представників адвокатури. Чи заслуговує на повагу та довіру така людина? Якими очима повинен дивитися після цього довіритель на того, від кого він чекає допомоги в складному правовому питанні? Вочевидь, в такій ситуації «вмикається» своєрідний ефект віддзеркалення. При цьому шкода завдається як власній репутації, так і репутації колег. У результаті таких поведінкових актів відбувається формування негативного образу адвоката й адвокатського співтовариства

в суспільній думці. Тому адвокатом має усвідомлюватися той факт, що його прагнення слави та набуття клієнтів, а так само намагання отримати нових клієнтів не може бути виправданим за умови керування суспільною думкою й її формування в потрібному адвокату контексті. Не слід нехтувати обмеженням щодо можливого конфлікту інтересів під час публічних контактів з колегами, суддями, процесуальними опонентами й іншими особами й їх об'єднаннями [6, с. 17].

На думку В. О. Святоцької, стандарт чесності та добропорядності адвоката у відносинах з іншими адвокатами вимагає безумовної поваги адвокатів до професійних прав інших адвокатів, неухильного дотримання рішень органів адвокатського самоврядування, конструктивної співпраці між адвокатами на користь їхніх клієнтів, зокрема і через уникнення штучного породження чи поглиблення конфліктів між клієнтами та дотримання принципу конфіденційності під час такої співпраці [7, с. 23].

Специфічно витонченою сферою інтеракцій між адвокатами є питання гонорарної практики й інформації про послуги. Гонорар справедливо визнається невід'ємним елементом взаємовідносин адвоката з клієнтом, являючи собою істотну умову договору про надання правничої допомоги. Розмір гонорару адвоката встановлюється та змінюється на ґрунті вільної домовленості адвоката з клієнтом тому, оскільки в цих питаннях діє принцип цивільно-правового дозволеного регулювання. Під час визначення форми та розміру гонорару адвоката важливим є дотримання адвокатом принципу добросовісності та розумної аргументації ціни виконаної роботи [8, с. 611]. Ми виходимо з того, що адвокатура є некомерційним інститутом. Адвокатська діяльність не пов'язується з підприємницькими ризиками й отриманням прибутку. Метою діяльності адвокатської спільноти виступає представлення та

захист прав, свобод і законних інтересів фізичних осіб, прав і інтересів юридичних осіб. Адвокат, здійснюючи свою професійну діяльність, не може та не повинен керуватися як основним мотивом своєї діяльності одержання максимально можливої винагороди за здійснення ним захисту, представництва та надання інших видів правничої допомоги клієнту. Необхідно вести розмову про адекватність гонорару, одержуваного адвокатом відповідно до витрачених зусиль, професійної компетентності та досвіду роботи.

Проблема розміру гонорару за правничі послуги традиційно належить до педантичної тематики, публічне обговорення якої не заохочується жодною професійною спільнотою. Відносно розглядуваного випадку потрібно визнати, що ні однобічна критика розміру гонорарів іншого адвоката, ні обіцянка надати професійну правничу допомогу за менший розмір грошової винагороди не можуть визнатися морально безпомилковими. Із сказаного ж логічною виглядає заборона схиляння до укладення договору про надання професійної правничої (правової) допомоги особу, яка прийшла до іншого адвоката (адвокатського бюро, адвокатського об'єднання), між собою та цією особою (ст. 51). Професійний сленг адвокатів описану ситуацію позначає терміном «перехоплення клієнта» і відносить до дій, що обґрунтовано засуджуються адвокатським співтовариством.

Слід указати, що питання розміру гонорару відповідно до точки зору Вищої кваліфікаційно-дисциплінарної комісії адвокатури України не належать до сфери дисциплінарних повноважень КДКА, а є сферою цивільно-правового регулювання. Відповідно і спори стосовно гонорару необхідно вирішувати в судовому порядку. Окрім того, обман клієнта, зокрема, стягнення гонорару без надання реальних адвокатських послуг, може складати склад кримінального пра-

вопорушення, передбаченого Кримінальним кодексом (далі – КК) України (ст. 190 шахрайство, ст. 189 вимагання тощо) [9, с. 15–16].

Із метою недопущення конкуренції між репрезентантами співтовариства адвокат має утримуватися від обговорення з особами, які звертаються за наданням професійної правничої допомоги, та з довірителем обгрунтованості розміру адвокатської винагороди, яка була сплачена іншому адвокату. У разі, якщо адвокатом визнається можливість користуватися такими негідними способами залучення клієнтів, ним свідомо чи мимоволі, але знову ж таки об'єктивно знижується етичний статус адвокатської спільноти в очах громадян. Д. П. Фіолевський з цього приводу зазначає, що неприпустимим ні з етичних міркувань, ні з огляду на власний імідж, є скептичне глузування адвоката над колегою, який займався справою клієнта раніше, чи зневажливе ставлення до попередника. Як правило, таке загравання адвоката перед клієнтом не додає першому поваги [10].

Слід підкреслити, що в інтеракціях між адвокатами не може мати місця комерційна засада економічної конкуренції. Тому, наприклад, ст. 13 Правил визначається вимога до рекламування адвокатської діяльності. Відповідно до ч. 1 ст. 13 Правил адвокат управи рекламувати свою професійну діяльність з дотриманням чинного законодавства та Правил адвокатської етики. Допустимою є інформації про адвоката й адвокатську освіту, а не про переваги конкретного адвоката за рівнем знань й умінь перед іншими. Згідно з ч. 3 ст. 13 Правил рекламна продукція про діяльність адвоката має бути об'єктивною, достовірною, чіткою та зрозумілою та не має містити натяків, двозначностей або іншим чином утворювати підґрунтя для введення потенційних клієнтів в оману, а повинна відповідати розумним естетичним вимогам. Рекламні матеріали не можуть демонструватись (розміщу-

ватись) за допомогою способів (у способи), якими дискредитується інститут адвокатури, створюються умови для зневаги, принижуються професія та статус адвоката України. Правила вказують на те, що розміщення інформації можна визнати допустимим, якщо вона не містить: 1) оціночних характеристик відносно конкретного адвоката; 2) відгуків інших осіб про роботу адвоката; 3) порівнянь з іншими адвокатами та критики адвокатами інших адвокатів; 4) заяв про вірогідність успішного виконання доручень, натяків, двозначностей, що можуть ввести в оману потенційних довірителів або викликати безпідставні надії у клієнтів [1].

Не менш важливим питанням є етичність взаємовідносин адвоката з органами адвокатського самоврядування, що регулюються розділом X Правил. У нормах цього розділу органи адвокатського самоврядування представлені, з одного боку, як суб'єкти, які забезпечують дотримання правил адвокатської етики адвокатами, а з іншого – як самоврядне об'єднання адвокатів, рішення якого обов'язкові для виконання всіма членами Національної асоціації адвокатів України. Разом із тим, Правила зобов'язують адвокатів, обраних до органів адвокатського самоврядування, неухильно виконувати свої повноваження згідно із законодавством, брати участь в життєдіяльності органів адвокатського самоврядування, до яких вони були обрані, додержуватись нормативних приписів закону та рішень З'їзду, актів РАУ, НААУ, не допускаючи дій чи бездіяльності, що завдають шкоди адвокатському корпусу в цілому або блокують роботу окремих органів адвокатського самоврядування.

Крім того, мета органів адвокатського самоврядування – це забезпечення реальної незалежності адвокатів у здійсненні ними професійної діяльності. Вони мають сприяти та контролювати дотримання Правил

всіма адвокатами України й адвокатами іноземних держав, які відповідно до законів України здійснюють в Україні адвокатську діяльність. Органи адвокатського самоврядування й їх члени самі повинні в своїй діяльності неухильно керуватись загальними засадами адвокатської етики, не допускаючи дій чи бездіяльності, що їх порушують, виявляти повагу до професійних прав адвокатів, а так само до права кожного адвоката на участь в адвокатському самоврядуванні.

Адвокати, адвокатські бюро й адвокатські об'єднання згідно з ч.ч. 1 і 2 ст. 65 Правил повинні виконувати рішення органів адвокатського самоврядування, що ухвалюються в межах їх компетенції в спосіб, визначений Законом України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність». Відповідно до засади чесності та добропорядної репутації адвокат зобов'язаний надавати правдиві відомості до ЄРАУ, органам адвокатського самоврядування, членам органів адвокатського самоврядування під час здійснення ними повноважень (ч. 4 ст. 65 Правил).

Таким чином, можна дійти висновку, що Правила адвокатської етики, регулюючи різноманітні напрями та сфери професійної діяльності адвоката, складають єдине коло етичних вимог. Без їх додержання неможливо досягти основної мети адвокатури – професійного захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, об'єднань громадян, юридичних осіб публічного та приватного права, соціуму в цілому. У відносинах адвоката з колегами й органами адвокатського самоврядування слід поводитися таким чином, щоб стверджувати повагу до адвокатської професії та статусу адвоката України.

У статті розглядаються правила професійної етики, що визначають моральну основу взаємодії адвоката з іншими адвокатами та з органами адвокатського самоврядування.

Актуальність цього дослідження пов'язана з тим, що порушення етичних вимог, з одного боку, може виступати як підстава для притягнення до професійної (дисциплінарної) відповідальності конкретного адвоката, а з іншого – спричиняє шкоду іміджу й авторитету і адвоката, і адвокатської спільноти України взагалі. Метою цієї роботи є розгляд основних моментів взаємовідносин адвоката з іншими адвокатами та органами адвокатського самоврядування з точки зору професійної етики та визначення етичних вимог до таких інтерацій. Досліджуються конкретні вимоги, зафіксовані в Правилах адвокатської етики, до інтерацій адвоката з іншими адвокатами (колегами). Аналізуються відповідні положення Закону України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність», що стосуються відносин адвоката з колегами. Вивчаються окремі питання, пов'язані з винагородою (гонораром) адвоката та обговорення її розміру з клієнтами. Робиться висновок, що що Правила адвокатської етики, регулюючи різноманітні напрями та сфери професійної діяльності адвоката, складають єдине коло етичних вимог. Без їх додержання неможливо досягти основної мети адвокатури – професійного захисту прав, свобод і законних інтересів людини та громадянина, об'єднань громадян, юридичних осіб публічного та приватного права, соціуму в цілому. У відносинах адвоката з колегами й органами адвокатського самоврядування слід поводитися таким чином, щоб стверджувати повагу до адвокатської професії та статусу адвоката України.

Ключові слова: професійна етика, адвокатська етика, адвокат, колега, взаємодія адвоката з колегою, взаємодія адвоката з органами адвокатського самоврядування, етичні вимоги.

Mytrofanov I., Vasechko O.
Ethical requirements for lawyer's interactions with other lawyers and advocacy self-regulation bodies

The article examines the rules of professional ethics which define the moral basis of an advocate's interaction with other advocates and with the bar self-government bodies. The relevance of this study is related to the fact that violation of ethical requirements, on the one hand, may serve as a ground for bringing a particular advocate to professional (disciplinary) liability, and on the other hand, it causes damage to the image and authority of both the advocate and the Ukrainian legal community in general. The purpose of this article is to examine the main aspects of the relationship between an advocate and other advocates and bar self-government bodies from the perspective of professional ethics and to determine the ethical requirements for such interactions. The author examines the specific requirements set out in the Rules of Professional Conduct for advocates' interactions with other advocates (colleagues). The author analyses the relevant provisions of the Law of Ukraine "On the Bar and Practice of Law" relating to the relations of an advocate with colleagues. The author examines certain issues related to remuneration (fee) of an advocate and discussion of its amount with clients. The author concludes that the Rules of Attorneys' Ethics, regulating various areas and spheres of professional activity of an attorney, constitute a single set of ethical requirements. Without their observance, it is impossible to achieve the main goal of the Bar - professional protection of the rights, freedoms and legitimate interests of a person and a citizen, associations of citizens, legal entities of public and private law, and society as a whole. The advocate's relations with colleagues and bar self-government bodies shall be

conducted in such a way as to assert respect for the legal profession and the status of the advocate of Ukraine.

Key words: professional ethics, lawyer's ethics, lawyer, a colleague, the interaction of a lawyer with a colleague, the interaction of a lawyer with self-governing bodies of lawyers, ethical requirements.

Література

1. Правила адвокатської етики : затв. Звітньо-виборним з'їздом адвокатів України 09 червня 2017 року. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0001891-17#Text> (дата звернення: 26.02.2024).
2. Митрофанов І. І., Притула А. М. Закон України «Про адвокатуру та адвокатську діяльність» : науково-практичний коментар / за заг. ред. Є. Л. Стрельцова. Одеса : Фенікс, 2014. 324 с.
3. Романова А. Етичні норми в адвокатській діяльності: особливості дотримання та відповідальність за їх порушення. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Серія: «Юридичні науки». 2022. № 2 (34). С. 51–56.
4. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження : монографія. Київ : Ін Юре, 2019. 480 с.
5. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 № 5076-VI. Офіційний вісник України. 2012. № 62. Ст. 2509.
6. Гайворонська В., Павлуненко К. Актуальні етичні питання поведінки адвоката. Вісник Національної асоціації адвокатів України. 2021. № 7–8. С. 17–19.
7. Святоцька В. О. Стандарти організації та професійної діяльності адвокатури: порівняльно-правове дослідження : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.10. Харків, 2021. 44 с.
8. Ковальова Я. О., Овчаренко О. М. Гонорарна практика адвоката: актуальні питання. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 5. С. 608–611.
9. Русанова О. І. Підстави притягнення адвоката до дисциплінарної відповідальності за чинним законодавством. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія : Юриспруденція. 2014. Вип. 10-1(2). С. 14–16.